■ כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות ■

בסודשיח

■ בס"ד ■ מוצאי יום הכיפורים ■ פרשת וזאת הברכה ■ גיליון סוכות ■ י' תשרי ה'תשע"ג ■ 26.09.2012 ■ גליון מס' 192 ■

תפוצה לכל קהילות ישראל

האושפיזין

/ הרב נחום ז. רוזנשטיין

מנהג נפוץ בקהילות ישראל להזמין לסוכה בכל יום מימי החג הסוכות אושפיזין, כלומר אורחים מאבות האומה. המנהג הוא להזמין בכל יום באופן מיוחד אורח - אושפיז אחד, ועמו כמלווים את שאר ששת האושפזין. סדר הזמנת האורחים והנוסח בו נאמרת ההזמנה משתנה מעדה לעדה. ואף שמנהג זה לא נזכר בש"ס ובפוסקים, ולא בשלחן ערוך או בנושאי כליו, הוא התקבל בקהילות רבות.

שתי המסורות המקובלות לסדר הזמנת האושפיזין הן: א) אברהם יצחק יעקב משה אהרן יוסף ודוד, מסורת שהתקבלה בקהילות חסידיות רבות, ובמחזורי עדות המזרח, ב) אברהם יצחק יעקב יוסף משה אהרן דוד, מסורת זו התקבלה בקהילות אשכנזיות (שאינן קשורות לחסידות), שאימצו את מנהג הזמנת האושפזין. בהמשך המאמר יוכח שרוב רבני אשכנז שאינם מחוגי החסידים סברו שיש להקדים את משה ואהרן, ולעומת זאת רוב רבני הספרדים סברו שיש להקדים את יוסף.

מקור המנהג בזוהר פרשת אמור (דף קג ע"ב - קד ע"א), שמחדש לנו שאברהם וחמשה צדיקים אחרים ודוד המלך מתארחים בסוכה. הזוהר ממשיך בענין חשיבות הזמנת אורחים עניים לסוכה, שבכך הוא נותן לאושפיזין את חלקם, ומי שעושה כך מתברך, ומי שאינו עושה כן קם כל אחד מהאושפיזין משולחנו ואומר נגדו דברים קשים וחמורים. בדברי הזוהר שם מפורטים שמות של ארבעה מהאושפיזין בלבד, אברהם יצחק יעקב ודוד.

שלושת האושפיזין הנוספים שלא הוזכרו בזוהר, הוזכרו לראשונה ככר בדברי אחד הראשונים, רבי משה (בן שם טוב) די ליאון שחי בתקופתם של הרמב"ן הרשב"א והרא"ש ושאר גדולי הראשונים. רבי משה נולד בעיר ליאון שבספרד בערך בשנת ה' אלפים א' ונפטר בשנת ה' אלפים ס"ה בעיר אווילה שבספרד. רבי משה מוזכר כמי שמצא את כתב היד של הזוהר ופירסמו בעולם.

רבי משה די ליאון הוא היחיד מתקופת רבותינו הראשונים שהזכיר את ענין האושפיזין, אחרי הזוהר. ולכן ראינו לנכון להביא את דבריו במילואם. וזה לשונו בספרו הנפש החכמה (הודפס בעיר באזעל בשנת שס"ח, דף ע"ז עמודה ב'- ג'): "עוד ענין אחר ארמוז על סוד סוכה וכו', כשהאדם יושב בסוכה שבעה צדיקים יסודי עולם הם אושפיזיו, שאחזו לחלקם השבעה ימים, והם אברהם יצחק ויעקב יוסף משה ואהרון דוד, וכשהוא אוכל צריך להזמינם לסעודתו, ועליהם הוא אומר בסוכות תשבו שבעת ימים. וצריך לתת חלקם לעניים לשמחם כדכתיב ושמחת בחגיך אתה ובנך וגו', וכשהוא עושה כן כל הצדיקים מניחם ידיהם על ראשו ומברכים אותו והקב"ה קורא עליו: "ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר". וכך התקבל בתפוצות ישראל שהאושפיזין הם: אברהם יצחק ויעקב יוסף משה אהרן ודוד. (ראה להלן לגבי סדר האושפיזין)

נוסף לדעה זו, מצינו שתי דעות אחרות:

א. לדעת הרמח"ל יוסף הצדיק אינו אחד מהאושפיזין, ופנחס הכהן הוא האושפיז השביעי, כמבואר בספר קיצור הכוונות לרמח"ל (מהדורת בני ברק תשל"ח עמ' קלו) שכתב ששבעת כורתי ברית הם אלו שבאים לסוכה. שמות כורתי הברית הובאו במסכת כלה רבתי (פ"ג הכ"א), ובמסכת דרך ארץ (פ"א הט"ז), וז"ל: שבעה אבות כרותי ברית, ואילו הן, אברהם, יצחק, ויעקב, משה, ואהרן, ופנחס, ודוד המלך. וכן משמע בדברי הרמ"ע מפאנו במחזור הספרדים (ונציה שמ"א) שכתב שההקפה השישית בהושענא רבא היא כנגד פנחס, ולא כנגד יוסף.

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

שו"ת סוכה
■ התקנת המזגן בקומה ג' מפריעה להקמת הסוכה בחצר של השכנים ■ בניתי סוכה בכל שנה בחצר וכעת השכנים מתנגדים...
המשך בעמ' 2

סוכות בימי עזרא
בספר נחמיה (פרק ח) מסופר כי בראש השנה (ככתוב: ביום אחד לחודש השביעי) קראו עזרא ונחמיה בפני כל הקהל בספר התורה...
המשך בעמ' 5

שו"ת חורף
נחלקו התנאים במסכת סוכה האם כוונת הפסוק 'כי בסוכות הושבתי את בני ישראל' לסוכות ממש או לענני הכבוד...
המשך בעמ' 7

סיפור לחג ולשבת
"שמח זבולון בצאתך מן העולם ומדוע? מפני שישכר באהלך"
"כעת נספר מעשה נורא אשר גם מרן זצ"ל (הגר"א לופיאן) מעורב בו, כפי שיובא להלן, אשר שמעתי מפי מורי ורבי...
המשך בעמ' 6

שביבים
■ קשה עלי פרידתכם
■ יארצייט יעקב אבינו
■ סגולת האתרוג
■ מדוע חיכו מספר חודשים?
■ צור ילדך תשי (האזינו)
■ ארבעת המינים והאושפיזין
■ ובידו רק ג' מינים
המשך בעמ' 8

ב. לדעת היסוד יוסף (נדפס שקלאוו תקמ"ה, פרק עו, נח ע"ב) לרבי יוסף בן יהודה יודל מדובנא (רבו של בעל קב הישר), האושפיזין הם: אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה. גם לדעתו יוסף הצדיק אינו אחד מהאושפיזין ובמקומו יש למנות את שלמה המלך. וכ"כ בקיצור של"ה דיני סוכה. וכך משמע קצת בזוהר (רעיא מהימנא פרשת פנחס, רנ"ה ע"ב) העוסק בענין קרבנות חג הסוכות,שכתב ששבעת הימים הללו הם כנגד שבעת הצדיקים אברהם יצחק ויעקב משה אהרן דוד ושלמה, ראה שם שהקדים שם את דוד לשלמה. גם בזוהר חדש כרך א (תורה) פרשת יתרו דף נה ע"א, מצינו כעי"ז בענין ימי הבריאה. (ראוי לציון שבספר יהל אור מכתב יד הגר"א (על רעיא מהימנא דף רנ"ה ע"ב), ובשער יששכר מונקאטש (מאמר ימי החג ליום ד אות ג) העירו על כך שהזוהר הזכיר את שלמה, הקדימו לדוד, והשמיט את יוסף).

עוד סמך לדעה זו מצינו בדברי תנא דבי אליהו זוטא (פרק א) שמנה ברשימה את שבעת צדיקים הללו 'אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה בנו, שלא נשתבחו אלא בצדקה'. מפורש יותר מצינו בבתי מדרשות ח"ב (מדרש אלפא ביתות מסכתא שטן) כנגד שבעה צדיקים שבעולם הזה שעליהן נתיסד העולם ואלו הן אברהם ויצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה וכשם שבשבילן מתקיים העולם כך בשביל נשותיהן מתקיים העולם וכו'. בנוסף לכך, בתפילות רבות בהם סליחות ו'מי שבירך' מוזכרים אברהם יצחק ויעקב משה אהרן דוד ושלמה, ולא מוזכר כלל יוסף.

הדעות הללו המחליפות את יוסף הצדיק בפנחס הכהן או בשלמה המלך, ולא מונות אותו בין שבעת האושפיזין, לא נתקבלו, ואין מי שנוהג בהן כיום.

בזוהר שהזכרנו משמע שכל שבעת האושפיזין מגיעים בכל יום. המקור הראשון לכך שיש שינוי בכל יום הוא רבי משה קורדיברו - הרמ"ק בפירוש אור יקר על הזהר, לפרשת אמור (כרך יג סי' יא, קפא-קפג) שכתב: "כל יום ויום משבעה ימים הוא יום שמחה לאחד אחד מהאושפיזין הצדיקים, והשאר מלוים אליו, המשל כולם מחסד, ובחסד עצמה יום ראשון חסד, וכולם נטפלים לחסד שבחסד, ולכך צריך אל זה שמחה אחת, וביום שני גבורה בחסד, וכולם נטפלים לגבורה שבחסד, ולכך צריך שמחה אליו מחדש, ועל דרך זה לכל הצדיקים ולכל הימים יחדש שמחתו ויכוין אליו וישב בסוכה מסתופף בצלו באנפין נהירין". ובראשית חכמה (שער האהבה פרק י אות כה) כתב שהרמ"ק דייק את דבריו מהזוהר הנ"ל בפרשת אמור. וסיים שם "נמצא שבכל יום ויום יש לו אושפיזו בפני עצמו". ובאמת כבר בדברי רבי משה די ליאון הנ"ל נאמר "שאחזו לחלקם השבעה ימים", אך לא מפורש שבכל יום מזמינים אושפיז אחר.

המשך בעמוד 9

שו"ת לסוכה

■ התקנת המזגן בקומה ג' מפריעה להקמת הסוכה בחצר של השכנים ■ בניתי סוכה בכל שנה בחצר וכעת השכנים מתנגדים. האם יש לי "חזקה" על הסוכה? ■ האם נשים צריכות לשבת בסוכה? ■ מתי אומרים את ה"הושענות", לאחר הלל או לפני מוסף? ■ נסעתי להורים לחג הראשון. האם עלי לברך שוב "שהחיינו" בסוכתי שלי? ■ האם מותר להסתכל על כתוביות התמונות והכרזות שבסוכה בשבת ובחג? ■ הרב הגאון רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א משיב לנו על כל השאלות ■ שמחת החג, שמחת התורה ■

שאלה: מהו מעמד הנשים לגבי מצוות ישיבה בסוכה?

תשובה: נשים פטורות ממצות סוכה, ככל "מצוות עשה שהזמן גרמן", והן אינן חייבות במצוות הסוכה אפילו בלילה הראשון של חג הסוכות. מנהג האשכנזיות הוא שנשים היושבות בסוכה לשם מצוה, יכולות לברך "לישב בסוכה", וכך היה גם מנהג הנשים הספרדיות בארץ ישראל מדורי דורות, כפי שהעיד הרב החיד"א זצ"ל, שבירכו על ישיבת הסוכה. החיד"א, הארץ חיים (מנהגי ארץ ישראל), השדי חמד והכף החיים מעידים שכך פשט מנהג הנשים הספרדיות בכל ארץ ישראל והם מורים להלכה ולמעשה לאחוז במנהג זה, למרות שלדעת מרן השולחן ערוך נשים אינן מברכות על "מצוות עשה שהזמן גרמן", ולברך על ישיבת הסוכה וגם על נטילת ארבעת המינים. לעומתם כותב ה"שולחן גבוה" שבמקומו שלו לא נהגו הנשים לברך על ישיבת הסוכה, למרות שהנשים זהירות מאוד בישיבתה, אך מברכות הן על נטילת ארבעת המינים. למרות המנהג הספרדי הארצישראלי הקדום ופסקם של גדולי ספרד, מורה הגר"ע יוסף שליט"א בנחרצות שהנשים הספרדיות יקיימו את פסק ה"שולחן ערוך" שלא לברך על ישיבת הסוכה ונטילת ארבעת המינים.

סיפר לי מורי הגרש"מ דיסקין זצ"ל, בעל "משאת המלך" ומראשי ישיבת "קול תורה", שבאחד מערבי 'חול המועד' הגיעו אורחים רבים לסוכתם ומפאת חוסר המקום ביקשו שהנשים יישבו לאכול מחוץ לסוכה, כיוון שאינן חייבות לאכול בסוכה. רעייתו של הגרש"מ זצ"ל, שהיא בת גדולים ונינת הגר"א ז"ל, התקוממה במקצת והדבר לא מצא חן בעיניה. "אז אמרתי לה שתישאר בסוכה"- סיפר לי הגרש"מ זצ"ל בחיוך גדול- "אבל שתדע שאני מעיר אותה למחרת בבוקר לקרוא קריאת שמע בזמנה"...

הנשים בימינו יושבות בסוכה, למרות שאינן חייבות בישיבה בסוכה, וכך כתב ה"יפה ללב": "מצוה על כל איש ישראל להושיב את אשתו ובני ביתו עימו בסוכה להיותם מסתופפים בצילא דמהימנותא לטהר את נפשותם ולהודיעם חסדי ה' עם ישראל עמו ונחלתו כל הימים, בעבור תהיה אהבתו ויראתו על פניהם לבלתי יחטאו". ה"תורה

תמימה" (ויקרא כג, קסט) כתב שלמרות שאשה נשואה פטורה מצד עצמה ממצוות סוכה, אך עלייה לסייע למצוות הישיבה וה"תשבו כעין תדורו" של בעלה ולכן עליה לשבת בסוכה. מאידך בצאנז נוהגים, על פי הוראת ה"דברי חיים", שנשים כלל לא נכנסות לסוכה. ה"דברי חיים" הבטיח שאשה שלא תשב בסוכה- יהיו לה בנים הגונים. במונקאטש נהגו שהנשים ישבו בסוכה אך לא אכלו בסוכה ובבית ה"חתם סופר" זי"ע הנשים היו יושבות בסוכה, אך לא מברכות ברכת "לישב בסוכה".

קישוטים של חגי הגויים

שאלה: הגיע לביתי אורח מארה"ב. הוא ראה את קישוטי הסוכה הנוצצים שלנו והזדעזע. "הרי הגויים אצלנו באמריקה משתמשים בקישוטים הללו לחגאות הנוצרים ואתם משתמשים בהם כאן לקישוטי סוכה". האם צריך לחשוש לכך שקישוטי הסוכה המיוצרים בחו"ל נועדו לקישוטי עבודה זרה?

תשובה: הגר"ש וואזנר שליט"א (שו"ת שבט הלוי ח"ב נ"ז) דן בעניין וקובע לבסוף שאין צורך להחמיר בדבר, כיוון שהקישוטים מיוצרים בבתי החרושת לצורך כל דבר (שמוכנים לשלם עליו...), ובנוסף הכל נעשה בצורה אוטומטית ללא מגע יד אדם ואין כאן מחשבת עבודה זרה כלל.

יציאה לטיולים בסוכות

שאלה: האם מותר לנסוע לטיולים וביקורים בחג הסוכות, באופן שעל ידי כך אצטרך לאכול או לישון מחוץ לסוכה?

תשובה: נפסק בגמרא ובשולחן ערוך שהולכי דרכים פטורים מהסוכה. ואולם רבי משה פיינשטיין זצ"ל (אגר"מ ח"ג צ"ג) סובר שהולכי דרכים פטורים מהסוכה דווקא כאשר הם יוצאים לדרך לענייניים נחוצים, כמו לצרכי פרנסה או מסחר, אך לא לצרכי טיול ותענוג, וכך סוברים גם הגר"ב זילבר זצ"ל ורבנים נוספים. גם הגרש"ז אוירבך זצ"ל הוכיח מההלכה שלא להקיז דם בחול המועד ולהיפטר על ידי כך מסוכה, כיון שיכול היה להקיז דם לפני או אחרי סוכות, שמכאן מוכח שאסור לצאת לטיולים בחג הסוכות ולהיפטר מסוכה מדין "הולכי דרכים", כי הרי ניתן לצאת לטיולים בימים אחרים. לעומתם סובר הגרי"ש אלישיב זצוק"ל שמכיון שכיום מקובל לצאת לטיולים, אין הבדל בין יציאה לצורך פרנסה וסחורה ליציאה לצורך טיולים, ולכן מותר, לדעתו, לצאת בחג הסוכות לטיולים ואף להיפטר על ידי כך מחובת ישיבה בסוכה. (וראו עוד בספרי שלהי דקייטא סימן כב).

נטילת ארבעת המינים בסוכה

שאלה: אני רואה שישנם אנשים שנוטלים את ארבעת המינים בברכה בסוכה. מדוע?

תשובה: ישנו עניין גדול מאוד על פי הסוד ליטול את ארבעת המינים דווקא בסוכה, כמובא בהקדמת תיקוני הזוהר הקדוש. גדולי עולם כ"החכם צבי", השל"ה הקדוש, החתם סופר, רבי חיים מוולוזין זצ"ל ועוד רבים, נהגו ליטול את ארבעת המינים בסוכה, וכך מביא גם ה"משנה ברורה" בשם הגאון החיד"א זצ"ל שהיו מהמדקדקים שנטלו לולב בסוכה מיד עם הנץ החמה בברכה ולפני "הלל" נטלום שוב.

לא מברכים פעמיים "שהחיינו"!

שאלה: בניתי סוכה בדירתי, ובחג הראשון של סוכות אנו מתארחים אצל ההורים ויושבים בסוכתם. האם כאשר אשוב לסוכתי לאחר החג הראשון או בימי חול המועד, אצטרך לברך "שהחיינו" על סוכתי שלי?

תשובה: בשנים האחרונות התעורר "פולמוס" בנושא זה וישנם כאלו שטעו לומר שיצטרכו לברך "שהחיינו", אך זוהי טעות. נסביר את הנושא בקצרה: ה"שולחן ערוך" קובע שהיה ראוי לברך ברכת "שהחיינו" על עשיית ובניית הסוכה, אך אנו לא מברכים "שהחיינו" וסומכים על ברכת ה"שהחיינו" שאנו מברכים בשעת הקידוש בלילו הראשון של החג, כשאנו יושבים בסוכה. והרמ"א הוסיף שאם האדם אכל בליל סוכות בביתו ולא בסוכה, אזי כשייכנס לסוכתו, ואפילו למחרת בבוקר, יברך על ישיבת הסוכה "שהחיינו", למרות שבירך כבר "שהחיינו" בשעת הקידוש שקידש בבית. למדנו מכל זה שברכת ה"שהחיינו" של ליל חג הסוכות כוללת את ישיבת הסוכה וגם את עשיית הסוכה. ואכן, מובא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שבשעת ברכת ה"שהחיינו" בקידוש בליל הסוכות, נכוון 3 כוונות. על עצם החג, על עשיית הסוכה, ועל מצוות ישיבת הסוכה, והדברים פשוטים.

היו שחידשו שאם צריך לברך "שהחיינו" על עשיית הסוכה, לכן כאשר נבנה סוכה ובחג הראשון לא נשב בה אלא בסוכה אחרת, עלינו לברך שוב "שהחיינו" כאשר נשוב לסוכתנו. כי למרות שבירכנו "שהחיינו" בסוכה בה התארחנו, אך לא בירכנו על עשיית הסוכה שלנו. דבר זה הוא טעות, ועלינו לדעת שכאשר בנינו סוכה והתארחנו בחג הראשון אצל ההורים, הקרובים או החברים, ובירכנו בסוכתם "שהחיינו"- אין אנו מברכים שוב "שהחיינו" שוב כשנגיע לסוכתנו. כך הורו בנחרצות הגרצ"פ פראנק זצ"ל (מקראי קודש סוכות ח"א סי' כה), הגרש"ז אוירבך זצ"ל (הליכות שלמה ח"ב עמוד קנ"ג), שו"ת בצל החכמה (ח"ה סי' קעא), הגר"ח קניבסקי שליט"א (קובץ שערי הוראה ד'), שו"ת קנין תורה (ח"ד סי' עו) ועוד.

וזאת מפני שאנו מחוייבים לברך על הסוכה ברכת "שהחיינו" אחת, אך ביכולתנו לברך את הברכה ב-2 זמנים. או בשעת הקמתה ובנייתה, (שאז אנו קשורים כבר למצווה ויש את התחדשות מצות ישיבת הסוכה גם בשעת בנייתה), או בשעת ישיבתה. אך אין הכוונה שתיקנו ברכה מיוחדת על עשיית הסוכה. וממילא אם בירך "שהחיינו" בסוכת מארחיו, אל לו לברך שוב "שהחיינו" בסוכתו שלו.

סוכה מעל רלסים ועמודים כשהשכנים מתנגדים

שאלה: שכן שלי רוצה להוציא סוכה על עמודים בחצר המשותפת שלנו, כשהסוכה תלויה על העמודים ויוצאת ממרפסתו שבקומה השנייה. הוא רוצה להשאיר כך את העמודים כל השנה, בכדי שתהיה לו סוכה. האם זכותי להתנגד לכך?

תשובה: מקובל בין פוסקי ההלכה של "חושן משפט" שבערים חרדיות הגענו לגור על דעת שהשכנים יכולים להוציא סוכה מעל גבי עמודים או לבנות סוכות בחצר למשך חג הסוכות, כאשר הדבר אינו גורם נזק לשכנים וכשמדובר בבניית עמודים או סוכה סטנדרטית ונורמטיבית. בבד"ץ אלעד, כך מספר הגרש"ז גרוסמן בספרו שו"ת שערי שלמה, הגיע אדם שעצביו רפויים והוא חלוש וטען שהרעש העולה מסוכת שכנו מפריע לו ושאינו מוכן שהשכן יקים את סוכתו בחצר המשותפת של הבניין. בית הדין פסק שאי אפשר לעכב את השכנים מלהקים את הסוכה, למרות עצביו החלשים של השכן

המתנגד. מפני שכך הוא הדרך, לבנות סוכה בחצר משותפת למשך שבעה ימים, וגם חולה אינו יכול לעכב את שימושי הדירה המקובלים והנורמליים. ומה קורה כשהשכן רוצה להקים על החצר המשותפת עמודים קבועים, שיעמדו שם בכל השנה ולא רק למשך שבעת ימי הסוכות? על כך קובע ב"שערי שלמה" שלמרות שיתכן ומצד ההלכה הפסוקה קשה לעכב שכן מלבנות עמודים במקום צדדי בחצר, באופן שאינו מכער כלל את הבניין ואינו מפריע לשימושי השכנים, אך הוא מסכם שלמעשה קשה להתיר שאחד השכנים יניח דבר קבוע בקרקע השייכת לכולם, בלי הסכמה מפורשת של כל השכנים.

"חזקה" להקמת סוכה

שאלה: אני בונה בכל שנה סוכה בחצר. כעת הגיע השכן מהקומה העליונה ורוצה לבנות סוכה בדיוק באותו המקום, בטענה שהחצר שייכת לו, בדיוק כפי שהיא שייכת לי. מי משנינו צודק?

תשובה: הגר"י בלויא בספרו "פתחי חושן" והגרי"מ שטרן בספרו "אמרי יעקב" כותבים שכאשר אחד השכנים הקים סוכה בחצר רק פעם אחת, אין זו "חזקה", ויכולים שכנים אחרים להקים באותו המקום סוכה בשנים הבאות. אך הם מסתפקים האם שייך "חזקה" בהקמת סוכת החג במשך מספר שנים, כי מדובר רק בשימוש של שבוע בשנה ויתכן שאין בשימוש זמני שכזה "חזקה". אך כאשר השכן התקין בקרקע או הוציא מדירתו זיזים וקורות קבועים לצורך הסוכה, והשכנים לא מיחו בו ודרשו ממנו לאחר תקופה לפנות את הזיזים והקורות הללו, הרי החזיק השכן באותם הזיזים לשם בניית סוכה וביכולתו להקים באותם הזיזים סוכה בכל שנה, שהרי השכנים הסכימו בשתיקה שיקים שם סוכה.

ואמנם, מדגישים הגר"י בלויא והגרי"מ שטרן, אין באפשרות השכן להקים באותם הזיזים מרפסת או כל דבר אחר, כי השכנים איפשרו לו להשתמש במקום רק לצורך סוכת מצוה ולא לצרכיו האישיים-הגשמיים. וכך גם כותב הגרש"ז גרוסמן בשו"ת שערי שלמה.

"הושענות" לאחר מוסף או לאחר הלל?

שאלה: אני מתפלל בבית כנסת אחד והנה שם אומרים את ה"הושענות" בכל בוקר לאחר "הלל". אני עובר את הכביש ונכנס לבית כנסת אחר, מאותה העדה והקהילה, והנה שם אומרים את ה"הושענות" לאחר תפילת מוסף, ובבית הכנסת השלישי פעם עושים כך ופעם כך, לפי תחושת הלב של החזן. מה קורה כאן? מי צודק?

תשובה: הטור כותב שבזמנם נהגו להקיף את הבימה וספר התורה ולומר "הושענות" לאחר תפילת מוסף, וכך כתבו בספרי המנהגים שנהגו באשכנז, וכן בב"ח וב"קיצור שולחן ערוך". לעומת זאת מביא ה"שערי תשובה" (בסו"ס תרנ"א) בשם ה"לקט הקמח" שבירושלים נהגו להקיף כמנהג ותיקין, אחר קריאת ההלל, וכך גם כותב ה"ברכי יוסף", שכך נהגו בכל ארץ ישראל, לומר את ה"הושענות" מיד לאחר ההלל, וכך גם מעיד בספר מנהגי ארץ ישראל הנודע "ארץ חיים" שנהגו בכל ארץ ישראל. ה"בכורי יעקב" מכריע גם הוא לעשות את הקפות ההושענות מיד לאחר ההלל, והוא מוכיח זאת מכך שבבית המקדש ערכו את ההקפות עוד לפני הקרבת קרבן מוסף. גם ב"כף החיים" כותב בשם האריז"ל שאומרים את ההושענות לאחר ההלל, ובספר "הלכות חג בחג" כותב הגרמ"מ קארפ שליט"א שמרן החזון איש זצ"ל נהג לומר בכל יום את ההושענות מיד לאחר ההלל ורק בשבת וב"הושענא רבא" אמרם לאחר תפילת מוסף. בישיבות ליטאיות רבות אומרים לאחר מוסף, המהרי"ץ דושינסקיא זצ"ל (כך סיפר לי ידידי הרנ"ד לפקוביץ שליט"א) אמר לאחר מוסף ובכל הישיבות הליטאיות בארה"ב מקיפים לאחר מוסף. וגם בערלוי נוהגים לערוך "הושענות" לאחר מוסף (מפי הרא"י פריי).

הגרמ"מ קארפ כותב שלדעתו המנהג הנכון הוא לומר ההושענות אחר אמירת ההלל, מבלי להשיב את ספרי התורה להיכל לצורך קריאת התורה, והוא מוסיף שכך ראוי על פי הסוד ושכך המנהג היה בארץ ישראל. הגרמ"מ קארפ שליט"א כותב שלדעתו במנהג זה, בו אומרים את ההושענות מיד לאחר ההלל, מרוויחים שלאחר שברכו על נטילת לולב ועדיין הלולב ביד, ומקיימים את המצווה בלקיחתה, מקיימים גם את מצוות ההקפה, ויתכן שגם הטור מסכים לזה. והמנהג המובא בטור לומר את ההושענות רק לאחר תפילת מוסף, הוא בגלל שהם נהגו כמנהג אנשי ירושלים לאחוז את הלולב בידם בכל שעת התפילה, כמובא בטור בסימן תרנ"ב. אך אנו הרי לא נוהגים לאחוז את ארבעת המינים בידינו בכל התפילה, ולכן עדיף לומר את ההושענות לאחר קריאת ההלל.

אין ספק שבאשכנז נהגו לומר את ה"הושענות" לאחר תפילת מוסף ואין גם ספק על פי חכמת הסוד עדיף לאומרם לאחר ההלל ושכך היה המנהג בארץ ישראל מדורי דורות. אין גם ספק שמבחינה פרקטית הרבה יותר נוח לומר את ה"הושענות" מיד לאחר ההלל. מה עושים למעשה? על כך ימשיכו לדון בבתי הכנסיות עוד שנים רבות ונעימות...

חג שמח!

סוכות בימי עזרא

/ הרב יעקב הלוי פילבר

בספר נחמיה (פרק ח) מסופר כי בראש השנה (ככתוב: ביום אחד לחודש השביעי) קראו עזרא ונחמיה בפני כל הקהל בספר התורה. וביום השני נאספו ראשי האבות ואחרים להשכיל אל דברי התורה "וימצאו כתוב בתורה אשר צוה ה' ביד משה אשר יֵשְׁבו בני ישראל בסכות בחג בחודש השביעי" ולבסוף נאמר: "ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סכות וישבו בסכות, כי לא עשו מימי יֵשׁוּעַ בן נון כן בני ישראל עד היום ההוא, ותהי שמחה גדולה מאד". ועל כך שאלו בגמרא (ערכין לב ב): אפשר בא דוד ולא עשו סוכות עד שבא עזרא? ומתרצת הגמרא שהקש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע שבכתוב, הוא בא להוכיח כדעת הסובר שקדושה ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא. אבל לכאורה גם אחר תשובה זו של הגמרא עומדת השאלה העיקרית: איך יתכן שמימות יהושע, במשך כל תקופת הבית הראשון, לא עשו ישראל סוכות? ושאלה זו שואל המלבי"ם בפירושו שם: "זה דבר זר (מוזר) מאד שישראל לא עשו סוכות מימי יהושע ועד עתה?".

על שאלה זו נאמרו כמה תשובות, ותחילה נביא את פירושו של המלבי"ם, שנראה לו לתרץ על פי פסקו של הרמ"א (או"ח סימן תרל"ז): שאין לעשות סוכה ברשות הרבים. ומאחר וקיימא לן שירושלים לא נתחלקה לשבטים אם כן כל שטחי ירושלים היא רשות הרבים ואין בה רשות היחיד, ועל כן אין משכירים בתים בירושלים מפני שאינו שלהם. ולפי ההלכה שאין לעשות סוכה ברשות הרבים אין אפשרות להקים בירושלים סוכה, וכך נהגו בכל תקופת בית ראשון. אבל בביאה שניה, בימי עזרא, שקנו מחדש את ארץ ישראל בקנין חזקה וקידשוה בקדושה שנייה, אז התנו בית דין כמה תנאים ובתוכם גם שמותר לסכך ברשות הרבים בחג הסוכות, כמו שמובא בתוספתא (ב"ק פרק ו): "כגון אלו מסככין על פתחי חניותיהן ברשות הרבים בחג". נמצא שמה שלא יכלו לעשות סוכות ברשות הרבים מימות יהושע וממילא לא בנו סוכות בירושלים, החלו לעשות מימי עזרא, ככתוב שם (נחמיה ח טז): "ויצאו העם ויביאו ויעשו להם סוכות איש על גגו ובחצרותיהם ובחצרות בית האלקים וברחוב שער המים וברחוב שער אפרים".

החתם סופר מיישב את כוונת הכתוב שלא עשו סוכות מימי יהושע בן נון בדרך זו: מצינו שהיו מטמאין את הכהן השורף את הפרה (פרה אדומה) כדי להוציא מלבן של הצדוקים שהיו אומרים במעורבי שמש היתה נעשית, (כלומר שהצדוקים אומרים: שרק טמא שטבל והעריב שמשו יוכל לעשות את הפרה, ואילו אנו אומרים: שאחר שטבל, גם אם עדיין לא העריב שמשו, יכול לעשות את הפרה) ונשאלת השאלה מדוע רק במעשה הפרה נהגו כך ולא נהגו גם בשאר מצוות (שהצדוקים חלקו) לעשות מעשה להוציא מלבן של צדוקים? והתשובה היא שבכל שאר המצוות אין חשש למכשול אם לא נעשה מעשה, כי כל מי שישכיל יבין שמעשה הצדוקים אינו נכון, כמו למשל במצות תפילין, כי ראינו תפילין שלנו אצל אבותינו מימי משה ויהושע, וכן ארבעה מינין שלנו וכל כיוצא בזה, אבל להכשיר פרה בטבול יום זה דבר שלא ראינו קודם, שהרי עושי הפרה הקדמונים לא היו טמאים לפני עשיית הפרה, וממילא לא היו צריכים לטבול, ולא היתה לנו דוגמא איך לנהוג בטמא שטבל, ועל כן כדי להוציא מלבן של הרשעים, היה צורך לטמא תחילה את הכהן, ואח"כ להטבילו ולעשות את הפרה בטבול יום, כדי שלא ימשכו ישראל חלילה אחר דעתם של הצדוקים.

אמנם בימי עזרא טרם היו צדוקים, אבל גם אז לא חסרו מפקפקים בדרשות חז"ל שבתורה שבע"פ, שהיו נוטים אחר פשט הכתובים, והיו ביניהם כמו הכותים שלא היו דורשים חסרות ויתירות כמו 'בסוכת', שדרשו לגבי דפנות הסוכה שמספיק שתהיינה שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח, אלא היו עושים את הסוכה בארבעה דפנות שלמות דווקא. והנה להוציא מדעתם שאפשר לעשות סוכה בפחות מארבעה דפנות, אי אפשר היה ללמוד מהסוכות הקדמניות שנעשו מאז ימי יהושע בן נון, שמסתמא היו בונים את הסוכות בצורה מהודרת בארבע דפנות שלמות לנוי מצווה. וכשחזרו בימי עזרא, כשבאו להוציא מלב הנוטים אחר שיטת הכותים, אמרו "לעשות סוכות ככתוב", הדיוק הוא 'ככתוב' דהיינו סוכות הכשרות מדאוריתא, שעשויה משתי דפנות שלמות והשלישית אפילו טפח בלבד, ואעפ"י שאין בכך נוי מצוה, מכל מקום עשו כן להוציא מלב המטעים המפקפקים בדרשות חז"ל. וזה כוונת הכתוב: "כי לא נעשה כן (כלומר: שתים כהלכתן ושלישית טפח) מימי ישוע בן נון". ועל כן לא יכלו ללמוד מהסוכות הקדמוניות, ולכן היו צריכים לעשות עכשיו כמו שכתוב (עזרא ג ד): "ויעשו את חג הסוכות ככתוב", שהכתוב הוא 'סכת' חסר, שהשלישית אפילו טפח.

ולכאורה צריך להבין מה היה כל כך חשוב לחכמינו בימי עזרא להחזיר לתודעת הציבור שהסוכה כשירה גם אם אין לה ארבעה דפנות, שהרי אדרבא סוכה הסגורה מכל עבריה היא מהודרת יותר. ואם יש סיבה להעדיף סוכה קלושה שהפרוץ בה כמעט שווה לעומד, אם כך מדוע לא הקפידו על כך קודם לכן מימי יהושע? הסברו של החת"ם סופר יקבלו את משמעותם המלאה יותר על פי דברי הראי"ה קוק בהבנת ענין הסוכה כמו שכתב: "הסוכה היא בעדנו מבצר הגנה", ולראיה הוא מביא את הכתוב בתהלים (לא כא): "תצפנם בסוכה מריב לשונות", וכן לשון התלמוד (ערכין לב ב): "ואגין זכותא עלייהו כי סוכה" (ותגן הזכות עליהם כמו סוכה), שגם ממנו משמע שהסוכה היא בעלת תוכן של הגנה. ואם ייפלא בעינינו איך תוכל דירת עראי כסוכה לשמש לא רק כמבנה של הגנה, אלא היא עוד משמשת לדגם של הגנה ובטחון, איך מבנה אשר על פי ההלכה מספיק שיהיה "שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח", שכל כולה אינה אלא שתי דפנות ומשהו, שהפרוץ כמעט שווה לעומד, איך מבנה קלוש ורעוע כזה יוכל ליהפך למבצר ולמגן נגד כל צר ואויב?

ומסביר הראי"ה כי בקיום מצות הסוכה אנו מודיעים גלוי לפני כל באי עולם שהאמת הנצחית היא שדווקא הסוכה שנבנית בצורה כל כך קלושה עד שמצד צורתה החיצונה אינה ראויה לכאורה להיות נקראת אפילו בשם בית דירה, דווקא היא הראויה להיות לנו למגדל עוז ולמבצר מפני כל אויב ומתנקם. והאדם הרואה את הסוכה בצורתה הארעית שואל את עצמו: באיזה אופן תוכל הסוכה הפרוצה והפתוחה מכל עבר ליהפך לבית דירה? והתשובה שהוא ייתן לעצמו: שלא מפני החוזק החומרי שבמחיצותיה הקלושות והחלשות היא מגינה עלינו, אלא מפני שעל המבנה הזה פועל החוק שהוא דבר ה', אשר גזר שבימי החג הקדוש הזה, חג האסיף, המבנה הקלוש הזה הוא בית דירתנו, והחוק האלקי הוא המגן עלינו.

על פי הסברו זה של הראי"ה אפשר לבאר את תשובתו של החתם סופר, מדוע הקפידו בימי עזרא להקים סוכות דווקא שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח, מפני שבימי עזרא שהעולים לארץ היו מועטים

והביטחון הציבורי היה מעורער, ככתוב: "ואנחנו עושים במלאכה וחצים מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת הכוכבים" (נחמיה ד טו) והגויים לעגו עליהם: "מה היהודים האומללים עושים", ודוקא באווירת הנכאים הזו היה צורך לחזק את מוראל העם ולהחזיר לו את הביטחון העצמי, וזה בהקמת סוכות שלא מחיצותיה החיצוניות הם שמגינות עליה אלא רוחה הפנימי,

וכמו עזרא גם הראי"ה מקשר שם את רעיונו על הסוכה עם חידוש החיים הלאומיים של עמנו בארצו בימינו. וכך הוא כותב שם: "ומזה נוכל ללמוד לימוד לדורות, כי גם לבנין ביתנו הלאומי זקוקים אנו לאמץ תחילה את האימוץ הרוחני. ואם כלי משחית המתקדמים והחדישים יכולים לפרוץ פרצות גם במבצרים היותר חזקים והם יכולים למגר גם חומות נחושת עבים. אבל אין בכוחם, ולא בכח שום כלי יוצר שבעולם, להפיל את החומה החזקה והבצורה של החוק הבא מדבר ה', ומזה נדע שדבר ה' בחוקיו ומצוותיו הוא יהיה מבצרנו הנצחי ומשגב לנו, גם כעת בשעה שאנו נגשים לבנות מחדש את ביתנו הלאומי על ארץ אבותינו, שגם היום אנו זקוקים לעידוד רוחני לחשל את כח העמידה שלנו".

סיפור לחג ולשבת

"שמח זבולון בצאתך מן העולם ומדוע? מפני שיששכר באהלך" (מדרש)

/ שאול שיף

{הסיפור המובא להלן ראה אור בפתיחה לספר "לב אליהו" המכיל בין היתר קטעים מחייו של המשגיח האגדי, הגאון רבי אליהו לופיאן זצ"ל.}

"כעת נספר מעשה נורא אשר גם מרן זצ"ל (הגר"א לופיאן) מעורב בו, כפי שיובא להלן, אשר שמעתי מפי מורי ורבי הגאון הצדיק ר' אליהו הכהן דושניצר זצ"ל, מנהל רוחני בישיבת לומז'ה בפתח תקווה, סיפור אשר בו משום מוסר השכל. וכך אמר לי הר"א דושניצר: סיפור זה יכולים אתם וגם כדאי לספר ברבים, ואתם יכולים להקדים כי אני סיפרתי לכם אותו בדיוק כפי ששמעתיו מפי הגאון הנודע בישראל, מוה"ר אלעזר משה ז"ל מפינסק. וכי אתם מכירים אותי שאיני משקר חס וחלילה, וגם אינני מגזים ולא מוסיף כלל בזה, רק חוזר מילה במילה כפי ששמעתי מפי הגרא"מ ז"ל.

וזה סיפור המעשה: איש היה בקלם, סוחר ובר אוריין, ושמו ר' נטע (היו מכנים אותו ר' נאטיל), ולו בת יחידה, והשיאה לבחור בן ישיבה, מופלג ותלמיד חכם, ונתן לו נדוניה כמה אלפי רובל, וכמה שנים של אכילה על שולחנו, וחתנו ישב ועסק בתורה.

כשנשלם הזמן המדובר וירד הזוג מעל שולחנו, התחילה הבת לטעון טענה של "וכי תאמרו מה נאכל"?! והבעל ענה לה שאינו יכול להיפרד מהתורה. עד שהשיאתו עצה ואמרה: ניקח את כסף הנדוניה ונפתח בית מסחר ואני אעמוד שם כל היום חוץ משתי שעות ביום, שאתה תעמוד. הלה הסכים ועשו כן. אבל אחר כך מה'שתי השעות' נהיה ארבע שעות ואחר כך שמונה שעות וכ"ו. עד ששקע כולו במסחר, ולא היה לו זמן אפילו לפתוח גמרא.

במוצאי שבת קודש אחת, בשעה אחת אחר חצות, ובחוץ ירד שלג גדול בסופה וסערה, והאשה יצאה לחוץ לשפוך חבית של מים לא נקיים. והנה חזרה וכאילו נחנקת ואינה יכולה לדבר. בעלה הבהיל מיד רופא ולא ידע מה לעשות. הלך איתה ודרש ברופאים רבים, וגם נסעו לעיר וינה, וללא הועיל. והתחילו לדבר בעיירה, אולי זה דיבוק.

נסעו לעיר סטוטשין, שם היה מקובל ושמו ר' מנדיל ז"ל, שהיו נוסעים אליו בעניינים כאלה. כשבאו לפניו שאל את הדיבוק איזה דבר, ושמעו קול עונה, וכידוע, בטן החולה מתרוממת כאשר הדיבוק מדבר אבל השפתיים אינן מתנענעות והקול יוצא. אז נבהלו כל השומעים ויאמרו אהה, הנה הדיבוק. אבל הצדיק ר' מנדיל אמר שאיננו יודע עדיין אם כן הוא. וישאל לו לדיבוק מי הולך איתך? ויאמר חמישה מלאכי חבלה. וישאל מה שמם ויאמר לו כך וכך. אז אמר ר' מנדיל כי נכון אמר וכי זהו דיבוק אמיתי.

והתחיל לשאול אותו שאלות, כגון מי הוא וכו'. ויאמר לו כי היה מלפני כמה עשרות שנים בחור בבריסק, ואחר כך נסע לאפריקה, והחברים קלקלו אותו שם ועבר רחמנא ליצלן על כל התורה כולה. ואחרי זה נסע בעגלה ונפל ממנה ונהרג. וכך הוא כבר מתגלגל והולך בעולם עד עכשיו. אמר לו: מדוע לא עשית תשובה קודם מיתתך? וענה לו כי מתוך הפחד והבהלה בעת נפילתו מן העגלה, שכח להרהר בתשובה. אחר כך שאל אותו מה לך ולאישה

המשך בעמוד הבא...

זו כי גרמת לה ייסורים נוראים כל כך? והתחיל לצחוק בקול ויאמר: אימה של ריבה זו ואימו של בעלה התאמצו בבקשה למעלה בשמיים שאני אכנס בה ואגרום לה הייסורים, כי לולי זאת לא היתה לה תקומה לא בעולם הזה ולא לעולם הבא! מפני שלקחה את בעלה מעסק התורה!

כיוון ששמעו כך אמר ר' מנדיל לבעל שיבטיח לחזור לתורה, והבטיח. ור' נאטיל הבטיח כמו כן ללמוד משניות לעילוי נשמתו של הבחור הדיבוק וגם סכום של נרות להדליק בבית הכנסת עבורו. אחר כך קיבץ ר' מנדיל בחדרו מניין של עשרה אנשים ואמרו תהילים, והוא עמד מאחרים ואמר מה שאמר, ואת האישה הושיב על כיסא באמצע החדר, ופתאום התגלגלה מעל הכסא על הארץ ויצא קול אדיר ממנה: שמע ישראל וכו', קול שנשמע בכל סטוטשין. אח"כ פקעה ציפורן הזרת מידה האחת וגם נופצה זכוכית אחת מהחלון, ונשתתקה.

והוסיף הרב לופיאן זצ"ל: "אכן בזמן האחרון שמעתי שהזוג הנ"ל, שהם כבר זקנים באים בימים, באו לארץ ישראל וגרים בתל אביב. ונסעתי במוצאי שבאת אחד מפתח תקווה לתל אביב וישבתי בביתם והם בעצמם סיפרו לי כל המעשה, כמו ששמעתי מהגרא"מ כמו שמסרתי לכם".

והנה כשבא הגר"א לופיאן לארץ ישראל וישבנו פעם בחדר, וסיפרתי לו את המעשה הנ"ל, שאל אותי: גמרתם לספר? וכשעניתי כן, אמר בזה הלשון: "אני שמעתי סיפור זה מפי אבי האישה הנזכרת, ר' נאטיל ז"ל בקלם, על גדר החצר של התלמוד תורה, וכמו שסיפרתם, רק בשני שינויים: א. לא נפל האיש מהעגלה, אלא נסע באנייה וטבע בים. ב. שהיה הדיבוק צועק לפעמים אצל ר' מנדיל שם בקולי קולות ובפחדים נוראים עד שכל השומעים היו נפחדים ומזדעזעים והיה אומר שמלאכי החבלה מחכים לו עד שיצא מגופה של האישה ויקרעוהו לגזרים. ואחרי עבור כמה רגעים היה מתחיל לדבר דברי ליצנות וניבול פה באופן מגואל עד שכל השומעים היו סותמים את אוזניהם לבל ישמעו את דברי נבלותו. ושאלו אותו הייתכן? לפני כמה רגעים צעקת "גיוואלד" וכעת אתה מדבר דברי נבלה? ויען להם הדיבוק בזה הלשון: תדעו, כי אם אין עושים תשובה ואין נעשים נקיים מהחטא, אזי הנפש למעלה מתאווה לרע כמו שהיתה למטה". רח"ל.

שו"ת חורף

הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

נחלקו התנאים במסכת סוכה[א] האם כוונת הפסוק 'כי בסוכות הושבתי את בני ישראל[ב]' לסוכות ממש או לעניני הכבוד, ומחלוקת זו לא על העבר לבד היא נסובה, אלא גם על ההווה, שהרי מובא בהלכה[ג] שצריך אדם לכתחילה לכוון בעת קיום מצוות ישיבה בסוכה שעושה זאת זכר לאותם סוכות של בני ישראל במדבר, ואם כן צריך הוא לדעת האם מדובר בסוכות ממש או זכר לעניני הכבוד.

ובשולחן ערוך[ד] פסק כדעת רבי אליעזר שהסוכה היא זכר לעניני הכבוד שהגנו על בני ישראל משרב ושמש, אמנם יש שסברו שראוי לכוון גם 'זכר לעניני הכבוד' וגם 'זכר לסוכות ממש'[ה].

וראיתי רעיון נפלא בספר 'פסקי תשובות'[ו] שאלו ואלו דברי אלוקים חיים שהרי במדבר היו גם עניני כבוד כמפורש בפסוקים בספר שמות, אבל היו גם סוכות ממש לאותם אלו שלא היו ראויים להסתופף בצל עניני הכבוד, דוגמת הזבים והמצורעים וטמאים לנפש אדם שהענן היה פולטם , וכמו כן בכל הדורות יש בחג הסוכות ב' בחינות של 'סוכה', יש סוכה שהיא בבחינת 'עניני הכבוד', ויש סוכה שהיא בבחינת 'סוכות ממש', ואותם אלו שניצלו את הימים הנוראים לחזרה בתשובה, ולהתקרבות אל ה' יתברך, הרי שמגיעים הם אל חג הסוכות זכים וטהורים מכל עוון ומכל פגם, וכמאמר המדרש 'ולקחתם לכם ביום הראשון - ראשון לחשבון עוונות' ואלו יזכו לקיים את מצוות הסוכה, בסוכה שהיא בבחינת עניני הכבוד, סוכה שהיא צילא דמיהמנותא, סוכה שבה הוא יכול להסתופף תחת כנפי השכינה כיאה לאדם זך וטהור כמוהו, אבל אנשים אחרים שלא זכו לנצל את ימי התשובה, הם יכנסו אל סוכה שהיא בבחינת סוכות ממש, סוכה שהיא מקום גלות, וכמו אותם סוכות שהיו במדבר לאותם שהיו גולים מעניני הכבוד אל סוכות ממש, כך הם גולים אל הסוכה מביתם, כדי שגלות זו תכפר להם על מה שנגזר עליהם ח"ו ביום הכפורים וכמו שאמרו חז"ל שמשום מה בונים סוכה אחר יום הכפורים שמא יצא דינינו לגלות[ז].

ומשום כך חג הסוכות נקרא סוכות בלשון רבים, כי יש ב' סוגים וב' בחינות של סוכה.

חג שמח לכל בית ישראל!

א - דף י"א עמוד ב'.
ב - ויקרא כ"ג.
ג - עיין משנה ברורה סימן תרכ"ה ס"ק א'.
ד - סימן תרכ"ה.
ה - עיין בפסקי תשובות שם.
ו - סימן תרכ"ה הערה 3.
ז - עיין שערי תשובה סימן תרכ"ה.

שביבים / שאול שיף

קשה עלי פרידתכם

המדרש אומר שבשמחת תורה אומר ה' לבני ישראל "קשה עלי פרידתכם" לשון המדרש אינה 'קשה עלי פרידתנו', אלא "קשה עלי פרידתכם". הקב"ה אומר לעם ישראל: כשאתם נפרדים ביניכם לבין עצמכם, הדבר "קשה עלי", משום שעל ידי הפירוד הפנימי בקרבכם אתם גם נפרדים ממני. ולכן "עכבו עמי עוד יום אחד", שיום זה יעמיד את האחדות הפנימית בתוככם ואז לא תפרדו גם ממני.

ישנן שתי רמות של אחדות. כשמחברים דברים נפרדים או מנוגדים שישתפו יחד פעולה. זו רמה אחת של אחדות. אך ישנה רמה עמוקה יותר של אחדות, שהחלקים מתאחדים עד כדי כך שלא ניכר שהם היו חלקים שונים. ברמה הזו החלקים הופכים למהות מאוחדת חדשה ללא כל חילוקים. ארבעת המינים מבטאים את הרמה העליונה של האחדות. המינים השונים מתחברים יחד למצווה אחת ולמהות חדשה: מצוות ארבעה מינים.אם ניטול רק שלושה מינים לא נעשה שום דבר, כי את המצווה הזו עושים כל המינים יחד ונהפכים לעניין אחד. מצוות ארבעה מינים מבטאת את האחדות שבינינו ובין ה' ואת האחדות שבין יהודי ליהודי, באופן המושלם ביותר.

(הרבי מליובאוויטש)

יארצייט יעקב אבינו

מספרת הגמרא (בבא מציעא פ"ז עמוד א') עד יעקב לא הוי חולשא (מתו ללא התראה מוקדמת של מחלה כלשהי), אתי איהי בעי רחמי והוי חולשא (בא הוא (יעקב) וביקש רחמים שתהא מחלה קודם מיתה ובקשתו של יעקב נתקבלה). והוא ציוה לבניו כשנחלה: בניי כבדו איש את אחיו ואת קרובו ועבדו את ה' אלקיכם. ואתה יוסף שא נא להם. אל תעציב פניהם, כי ביד אלקים נתתים, ובידך לשמרם כל ימיך מפני מצרים. כי ידעתי כי צרות רבות ורעות ימצאו אתכם באחרית הימים, בארץ הזאת לבניכם ולבני בניכם, אך עבדו את ה' ויושיע אתכם מכל צרה וצוקה, ויקים לכם מושיע מבניכם, ויוציאכם והשיב אתכם אל ארץ אבותיכם לרשתה. ויכל לצוות וימת בשנת בארנ"ה ביום ט"ו תשרי (ויש אומרים י"ט בחודש). הוא היום ששלח הורקנוס מלך יהודה לאנטיוכוס הראשון, שלא להלחם עמו בחג הסוכות, שיחוג במנוחה את החג ומילא רצונו (יוסיפון). הוא היום שהתגברו יהודים יושבי גמלא על חיל רומים והרגו מהם עם רב.

("מליצי אש")

סגולת האתרוג

מובא בספרי קבלה מעשית כי סגולה בדוקה ומנוסה לאישה עקרה, שתאכל מהאתרוג שבירכו עליו בסוכות, ובעזרת השם תזכה לזרע של קיימא.

כתב מרן הגאון הרב עובדיה יוסף שליט"א (חזון עובדיה סוכות,תנ): "ואני יודע מעשים, שהאתרוג שברכתי עליו בימי החג ויצאתי בו ידי חובת המצווה, חילקוהו בני ביתי לנשים חשוכי בנים, אחר שמונה שנים ושתים עשרה שנה מנישואיהם, ונתנו לכל אחת חתיכה מן האתרוג, ובאותה שנה נפקדו בבנים ובבנות לחיים טובים ולשלום".

וכן מספר בספר לבוש יוסף (עמוד רלח) סיפור ממקור ראשון: "סיפר אברך יקר שלא זכו הוא ואשתו לפרי בטן כעשר שנים. יום אחד השתתפו בברית מילה שבו היה מרן הרב עובדיה יוסף שליט"א סנדק, כשראה הרב את האברך אמר לו: "בא אל ביתי לאחר מכן, כי יש לי משהו להעביר לך". והנה כאשר פנה אל מרן שליט"א קבל ממנו חלק מאתרוגו שבירך עליו בחג סוכות, ואמר לו: "תאכלו מאתרוג זה ובעזרת השם תפקדו בזרע של קיימא". והנה זה פלא לאחר חודש ימים נפקדה אשתו ונולד להם בן זכר בשעה טובה ומוצלחת וקראוהו בשמו של מרן שליט"א".

מדוע חיכו מספר חודשים?

המגיד מדובנא הלא הוא רבי יעקב קרנץ, היה מפורסם במשליו. שאלו אותו בבית מדרשו: מדוע חוגגים את שמחת תורה בסוף חג הסוכות? הרי בני-ישראל קיבלו את התורה כבר בחג השבועות, מדוע הם חיכו מספר חודשים כדי לשמוח ולרקוד עמה?

וכמו תמיד, השיב להם רבי יעקב במשל.

היו היו מלך ומלכה שגרו אי-שם באושר ועושר. רק צרה אחת העיבה על שמחתם: לא היו להם ילדים. מה לא עשו המלך והמלכה כדי להיפקד בילדים? הם ניגשו לטובי הרופאים בממלכה ומחוצה לה, ביקרו את הקוסמים, חוזי העתידות והמכשפות למיניהן. אך מאום לא הועיל. השנים נקפו והזוג המלכותי נותר ערירי.

יום אחד שמעו המלך והמלכה על קוסמת שגרה במערה מרוחקת שלקסמיה יצא שם בכל האיזור. הם החליטו לגשת ולבקש את ברכתה של הקוסמת.

"תוולד לכם בת, היא תהיה חכמה, יפהפיה ובעלת אישיות נהדרת" אמרה להם הקוסמת. "אך כל זאת בתנאי אחד: אסור יהיה לה לראות אף גבר עד ליום חתונתה. אפילו את פני אביה אסור לה לראות. אם היא תראה גבר עד ליום חתונתה, מות תמות."

ההורים הנרגשים הודו בחום לקוסמת ושבו לביתם. ואכן, זמן קצר לאחר מכן נכנסה המלכה להריון. בחודש השביעי להריונה עזבה המלכה את ביתה והלכה להתגורר באי מבודד כדי שהתינוקת לא תראה פני איש.

אכן, התינוקת הייתה יפהפיה, וככל שחלפו השנים התברר כי דבריה של הקוסמת התקיימו במלואם. פקחותה של הנסיכה לצד טוב ליבה הרשימו את לב כל רואיה.

כשהגיעה הנסיכה לגיל הנישואין, חיפש לה אביה נסיך מתאים. אך מי יסכים לשאת לאישה את הנסיכה כשהוא אינו מורשה לראות את פניה לפני החתונה? נסיך אחר נסיך דחו את ההצעה. רק נסיך אחד הסכים להתחתן עם הנסיכה. "היא באה ממשפחה טובה; אביה הוא מלך מפורסם, ישר וטוב לב. אני מוכן לשאת אותה גם ללא שראיתי אותה."

רק בתום טקס החתונה, הכלה הסירה את ההינומה והחתן יכל לראות את פניה בפעם הראשונה. הוא מיד התרשם מהמראה האצילי והעדין שלה, אך הוא שאל את עצמו: האמנם ם היא אכן אישה מיוחדת כל-כך כמו שאביה הבטיח לי? מי יודע?

אך כשחלפו כמה חודשים, ובכל יום החתן התרשם יותר ויותר מיופיה

החיצוני והפנימי, בא הנסיך להודות לחמיו המלך על כך שאיפשר לו לשאת את בתו לאישה. כך גם עם ישראל - סיים המגיד מדובנא את דבריו - קיבלנו את התורה בחג השבועות, אך עדיין לא ידענו מה יש בה. אמרנו "נעשה ונשמע", הסכמנו לקבל ולעשות את כל מה שכתוב בה. אבל כעת, בשמחת תורה, חלפו עברו כבר כמה חודשים ואנו זכינו להכיר את המתנה הנפלאה שקיבלנו מאלוקים זה הזמן לשמוח ולרקוד עם התורה!

צור ילדך תשי (האזינו)

על הפסוק צור ילדך תשי ותשכח א-ל מחללך, כותב בעל מנחת יהודה, הצדיק הרב יהודה עטיה: אפשר לרמוז בזה מה שאמרו רז"ל בסוכה (דף נ"ב עמוד א'): דרש רבי עוירא ואי תימא רבי יהושע בן לוי: שבעה שמות יש ליצר הרע: הקב"ה קראו רע, משה קראו ערל, דוד קראו טמא, שלמה קראו שונא, ישעיה קראו מכשול, יחזקאל קראו אבן ויואל קראו צפוני. ועלה על לבי בזה לרמוז אלו גרגרים, והוא כי ראשי תיבות של שבעה שמות הללו: רע, ערל, טמא, מכשול, אבן, צפוני, הם גימטריה תש"י בדקדוק. וזהו שאמר קרא: "צור ילדך תשי", רוצה לומר, שהקב"ה ברא לך יצר הרע שיש לו שבעה שמות הללו, שראשי התיבות של שמותיו עולים כמניין תש"י, שעניינו הוא השכחה, שמשכח האדם מעבודת הי"ת ומחטיאו ולכן זה גרם לך "ותשכח א-ל מחללך.

ארבעת המינים והאושפיזין

לפי תורת הקבלה יש קשר הדוק בין ארבעת המינים לבין שבעת האושפיזין, האורחים הקדושים, שבעה רועים הבאים לבקר את ישראל בסוכותיהם.

שלושה הדסים: אברהם יצחק ויעקב. שתי ערבות: משה ואהרן. הלולב הוא יוסף. האתרוג הוא דוד המלך, והסוכה עצמה רומזת לתורה הקדושה, שהרי ישראל מוזהרים להסתופף בצל התורה. לסוכה ג' דפנות כנגד תורה, נביאים, כתובים. גובה הסוכה המינימאלי עשרה טפחים - כנגד עשרת הדברות. הרוחב המינימאלי של הסוכה שבעה טפחים, רמז לשבעת המינים המקשטים את הסוכה. הכשר הדופן באורכו כפול גובהו: ע' טפחים, רמז לשבעים פנים לתורה. חיוב ישיבה בסוכה בין ביום ובין בלילה: רמז והגית בו יומם ולילה.

(אהל שלמה)

ובידו רק ג' מינים

מספר הפוסק הידוע, הרה"ג יצחק זילברשטיין שליט"א בספרו "חשוקי חמד" על מסכת סוכה:

הרב מטפליק, רבי שמשון פולנסקי זצ"ל, ראוהו פעם כשהוא תר שעות אחר אתרוג מהודר, ולאחר יגיעה מרובה מצאו את אשר חפץ לבו, והנה ביום ראשון של סוכות ראוהו בא לבית הכנסת ובידו רק ג' מינים, אך האתרוג ההדור איננו. לפני קריאת ההלל פנה הרב לאחד המתפללים, וביקש ממנו את אתרוגו במתנה על מנת להחזיר, והרב בירך בשמחה על האתרוג לא שלו. התלחשו הבריות מה עם אתרוגו של הרב, שהרי ראוהו בוחר ובוחן ובודק וקונה?!

נתברר שמעשה שהיה כך היה: מבית שכנו של הרב עלו צעקות ובכיות, וביקש הרב מהרבנית שתלך לראות מה אירע, נתברר שבתו החורגת של השכן שהיתה ילדה קטנה, שיחקה באתרוגו של אביה החורג ופסלה אותו, אשת השכן שידעה שבעלה השקיעה סכום רב בקנית האתרוג, פחדה מאוד מתגובתו עמדה והכתה לבתה הקטנה, והיא עצמה עמדה וגעתה בבכי, הרב מיהר עם אתרוגו לאשת השכן, ונתן לה את האתרוג שלו, והוא הורה לה לומר לבעלה, שכשהרב ראה את האתרוג שקנה השכן, החליט שאי אפשר לברך עליו, ולכן נותן הוא לו את אתרוגו במתנה גמורה שלא על מנת להחזיר.

האושפיזין - המשך

בענין סדר האושפיזין מצינו כאמור שני דעות. א. יוסף הוא הששי, והסדר בארבעת הימים האחרונים הוא משה אהרן יוסף ודוד. ב. יוסף הוא הרביעי, והסדר הוא, יוסף משה אהרן ודוד.

בטעם שני הדעות נכתב בספר פרי צדיק (לסוכות אות כב) לרבי צדוק הכהן מלובלין, שהמנהג שיוסף הוא הששי מבוסס על סדר הספירות - משה (נצח), אהרן (הוד) יוסף (יסוד) ודוד (מלכות). והמנהג השני שיוסף הוא הרביעי סובר שהסדר הוא לפי סדר לידתם. (אלא שקצת צ"ע א"כ למה משה קודם לאהרן).

מקובל לומר שלמנהג ספרד הנסמך על האר"י הקדוש, יוסף הוא הששי, והסדר בארבעת הימים האחרונים הוא משה אהרן יוסף ודוד. ולמנהג אשכנז שנסמך על השל"ה הקדוש יוסף הוא הרביעי - והסדר הוא יוסף משה אהרן ודוד. וכך נכתב בספר הסוכה (אוצר ההגדה שער ו'). וכעי"ז בשו"ת דברי ישראל להגר"י וועלץ (ח"ב סי' נד).

לאחר בירור מעמיק מתברר, שבדברי האר"י אין כלל מקור לכך שיוסף הוא השישי, ומשה ואהרן קודמים לו. בשער הכוונות ובשאר ספרי רבי חיים ויטאל שהוא מקור כל כתבי האר"י, (העתק כתב ידו נמצא בידינו) לא הוזכר כלל ענין האושפיזין, ובפרי עץ חיים המיוחס גם הוא לרבי חיים ויטאל (שער חג הסוכות פרק ד') הוזכר סדר הצדיקים הבאים לסוכה כאשר יוסף קודם למשה ואהרן, הפוך מהמיוחס לאר"י, וז"ל "טוב להדליק ז' נרות, נגד ז' צדיקים הבאים בסוכה, אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרן, ודוד. עכ"ל. (אמנם בסדר ההקפות בהושענות משמע מהאר"י הקדוש (בספר עץ חיים שער ל"ב פרק ו'), שמשה הוא הרביעי ואהרן הוא החמישי).

גם מה שכתבו רבים וביניהם רבי צדוק הכהן מלובלין בספרו פרי צדיק (לסוכות, אות כב), שהשל"ה הוא מקור מנהג אשכנז שיוסף הוא הרביעי והוא מקדים את משה ואהרן, בטעות יסודו. שכן, הם נסמכו על סידור השל"ה, שלא נכתב כלל ע"י השל"ה, ובהדפסה הראשונה של סידור זה בשנת אמסטרדם תע"ז, כמעט 100 שנה אחר פטירת השל"ה, לא נזכר כלל סדר האושפיזין, ורק בסידור השל"ה ווארשא תרכ"ו (בנוסח ספרד) הכנים המדפיס את סדר האושפיזין.

ומאידך מצינו להיפך בספר השל"ה (בהגהות לתולדות אדם - בית עיר חומה א') שהעתיק את דברי הראשית חכמה (שער היראה פרק רביעי) שהזכיר את האושפיזין, וכתב שיוסף הוא הששי, ומשה ואהרן קודמים לו.

אם כן להנ"ל מבואר שהמקור להקדמת משה ואהרן ליוסף הוא רבי משה די ליאון מחכמי ספרד שחי בזמן הראשונים, שדבריו הובאו לעיל. וכך כתב הפרי עץ חיים הנ"ל. ודבריהם נסמכים על הזוהר בהשמטות לספר בראשית (כרך א דף רסא עמוד א) לגבי קרבנות חג הסוכות, שהקדים את יוסף למשה ואהרן, (וראה בעטרת צבי זידיטשוב (הגהות והוספות רנ"ה ע"ב) שתמה עליו שאינו לפי סדר הספירות שהרי יוסף הוא בחינת יסוד, הששית). וכך משמע בזהר חדש כרך א (פרשת כי תשא דף עג ע"ב-עד ע"א) המדבר על ששת ימי בריאת העולם.

המקור להקדמת משה ואהרן ליוסף הוא הרמ"ק -רבי משה קורדיברו שם בפירוש אור יקר על הזהר, לפרשת אמור (כרך יג סי' יא, קפא-קפג), הראשית חכמה הנ"ל בשער היראה, והשל"ה הנ"ל. וגם לכך יש קצת סמך בזוהר (רעיא מהימנא פרשת פנחס, רנ"ה ע"ב) שכתב ששבעת ימי חג הסוכות הם כנגד שבעת הצדיקים, הזכיר את משה רביעי ואת אהרן חמישי, (ולעיל הערנו שנכתב שם ששישי הוא דוד, והשביעי שלמה). **מתברר** שאי אפשר לומר באופן מוחלט שמנהג אשכנז הוא שיוסף רביעי ויש להקדימו למשה ואהרן, ושמנהג ספרד שיוסף הוא הששי ויש להקדים את משה ואהרן, ולהיפך, **מצינו שחכמי אשכנז רובם ככולם הקדימו את משה ואהרן ליוסף, כלומר שיוסף הוא הששי** והם: השל"ה הנ"ל, הגר"א בספר יהל אור מכתב ידו (על רעיא מהימנא דף רנ"ה ע"ב, עמ' 418 מדפי הספר), החתם סופר בשו"ת שלו ח"א (או"ח סי' סו ד"ה אבל מ"מ, ובשיר שחיבר לשמחת תורה, הובא בקונטרס שירת משה, ובשו"ת להורות נתן ח"ט סי' י"ט, וראה קובץ אוצרות הסופר גליון י' עמ' קא). המהר"ם פאפרש בספר אור הישר הלכות סוכה (סי' יט אות ב), יסוד ושורש העבודה (שער האיתון פרק י"ג), וכ"כ במאור ושמש (ליום ד' דסוכות), וכך נהגו כמעט כל גדולי החסידות. ובספר יש שכר להרב המקובל רבי ישכר דב מקרעמניץ (דיני סוכה אות ג), סתר עצמו שבתחילה הקדים את יוסף למשה ואהרן. ובקטע סמוך שבו חזר ומנה את האושפיזין, הקדים את משה ואהרן ליוסף. **ומרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל נהג לציין את האושפיזין של שמו 'יוסף' ביום הרביעי של חג הסוכות . (ג' דחול המועד), כמנהג המיוחס לרבני אשכנז, וכמנהג הגרי"ח זוננפלד המובא בדברי ישראל להגר"י וועלץ (ח"ב סי' נד). ולפני 63 שנים העירוהו שרבים מגדולי רבני אשכנז סברו שיוסף הוא הששי, והתענין והתפעל מכך.**

עוד מתברר **שכמעט כל חכמי הספרדים הקדימו את יוסף למשה ואהרן, כלומר שיוסף הוא הרביעי** והם: רבי משה די ליאון הנ"ל מחכמי הספרדים הראשונים, הפרי עץ חיים לרבי חיים ויטאל (שם), ספר שולחן גבוה (סי' תרמג סק"א), ספר שפתי כהן על התורה (שנכתב ע"י מקובל צפתי שחי קצת אחרי האר"י) בפרשת אמור. סדר היום (סדר חג סוכות) לרבי משה ן' מכיר, בדורו של האר"י, בענין סדר ההקפות.

גם בחוגי החסידים מצינו מעט צדיקים שנהגו למנות את יוסף לפני משה ואהרן כמו שכתב בספר הילולא דרבי (אות יג) שכך נהגו איזה צדיקים ברוסיה. וכך נהג רבי צבי הירש בעל העטרת צבי מזידיטשוב שיוסף הוא הרביעי וקודם למשה ואהרן, כמבואר בהגהות הבני יששכר לעט"צ בהשמטות דף רס"א ע"א (וקצ"ע שבדברי העט"צ בהגהות דף רנ"ה לא משמע כן). וכך נהג גם הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמרנא כנכתב בספרו דמשק אליעזר. ומסופר בספר מושיען של ישראל (ח"ב פי"ט), ומחזור דברי יואל (מנהגי קודש אות מא הערה ב) שהרה"ק מזידיטשוב התווכח עם רבי יצחק אייזק מקאמרנא, והוא טען שהוא רואה בעיניו שמשה מקדים לסוכתו לפני יוסף, והרה"ק מקאמרנא כתב שהוא רואה שיוסף מקדים, ומסקנת האדמו"ר מסאטמר היתה שכל צדיק ראה את מי שהזמין תחילה לפי נפשו ומדרגתו. גם בפיוט לברית מילה להיעב"ץ, הפותח במילים 'אשירה לה', הוקדם שמו של יוסף למשה ואהרן.

לעומת זאת בדברי הרמ"ק והראשית חכמה הנ"ל מגדולי חכמי הספרדים, נאמר כאמור להקדים את משה ואהרן ליוסף, כפי סדר הספירות. וכך נאמר גם בספר יפה ללב (ח"ב סי' תרכה אות א') לרבי רחמים נסים יצחק בן רבי חיים פלאג'י, שמנהגם היה להקדים את משה ואהרן ליוסף, כפי סדר הספירות משה (נצח), אהרן (הוד) יוסף (יסוד) ודוד (מלכות), והתפלא היפה ללב שם על השפתי כהן הנ"ל ששינה מסדר זה, והאריך בדבריו.

לסיום - בספר פרי צדיק (לסוכות אות כב) לרבי צדוק הכהן מלובלין, האריך בביאור שתי הדעות, וכתב **שאלו ואלו דברי אלוקים חיים**, וכ"כ ספר מדבר קודש (לסוכות ד"ה בכמה) להרה"ק השר שלום מבלז בשם המגיד ממזריטש, והבוחר יבחר.

(במאמר זה נעזרתי בהרב משה אייזיק בלוי)

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים בדוא"ל: besod@013net.net

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il